

ДО ПИТАННЯ ЛАНДШАФТНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ

Ачасов А. Б., Карпов В. Г., Кот А. Г.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація. Статтю присвячено ландшафтному плануванню в межах комплексного плану просторового розвитку територіальних громад України. Проаналізовано нормативно-правову базу, виявлено проблеми розроблення ландшафтних планів, наголошено на значенні охорони ґрунтів та використання геоінформаційних систем.

Ключові слова: ландшафтне планування, просторовий розвиток, комплексний план, ландшафтний план, територіальні громади, нормативно-правова база, природні ресурси, стале природокористування, просторове моделювання.

Вступ

У березні 2011 р. в Україні набув чинності Закон «Про регулювання містобудівної діяльності» [1]. Його ухвалення впровадило важливі зміни до Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів, що регулюють питання планування використання земель, і стало суттєвим кроком у розвитку територіальних громад (ТГ).

Одним із ключових нововведень стало запровадження комплексного плану (КП) просторового розвитку території громад. Обов'язковим складником КП є ландшафтний план (ЛП), що має на меті надання вичерпної інформації про стан навколишнього природного середовища (земель, ґрунтів, водного та повітряного простору, інших компонентів довкілля), природно-кліматичні умови, мінерально-сировинні ресурси, об'єкти лісового фонду, водного фонду та водно-болотні угіддя, природоохоронні території та об'єкти, а також визначення проблем, пов'язаних із збереженням та відновленням довкілля, забезпеченням екологічної безпеки та сталого використання природних ресурсів і врегулюванням конфліктів природокористування.

Наголосимо на важливості цього документа для громади. Ландшафтне планування є своєрідним всебічним скануванням усіх природних ресурсів, що є у розпорядженні ТГ.

Концепція ландшафтного плану дає змогу не лише відтворити екологічний стан і проблеми території, але й надати підґрунтя для ефективного використання її ресурсів.

Зазначимо два важливі аспекти: 1) громади зараз фактично є самостійними правовими гравцями щодо розпорядження своїм потенціалом; 2) після затвердження КП усі суб'єкти містобудування зобов'язані дотримуватися його положень.

Аналіз публікацій

У зарубіжній практиці ландшафтне планування міцно закріпилося як ключовий інструмент стратегічного просторового розвитку в країнах Європейського Союзу, Великій Британії, США та Канаді [2, 3]. На американському континенті йому відповідають концепції *environmental planning* та *open-space regulation*, що поєднують екологічні та соціальні пріоритети в управлінні землею [3, 4]. Перші системні підходи до ландшафтного планування виникли в Німеччині на початку XIX ст. разом із ініціативами з поліпшення й озеленення земель та громадськими рухами на захист природи й культурної спадщини. Але закріплення ландшафтного планування як основного засобу охорони й розвитку природного середовища на законодавчому рівні відбулось у Німеччині лише 1976 р. [5].

Інститут географії НАН України розробив методичні підходи до застосування ландшафтного планування на різних рівнях – від регіонального до рівня сільських рад.

Ці напрацювання заклали основу для подальшої інтеграції ландшафтного планування в комплексні плани розвитку територій громад [6].

У роботі Л. Руденка, Є. Маруняк, О. Голубцова, С. Лісовського, В. Чехній, Ю. Фаріон [7] викладено методичні основи та етапи ЛП на різних рівнях планування, а також адаптовано зарубіжний досвід до українських умов. Методичні розробки базуються на напрацюваннях зарубіжних фахівців у сфері ландшафтного планування, які були доповнені та адаптовані українськими авторами з огляду на специфіку сучасної економічної, соціальної та екологічної ситуації, а також особливостей стану природного середовища регіонів країни.

У роботі «Інтеграція екологічної складової в просторові плани громад (методичні настанови)» Г. Айлікової та співавторів (за ред. акад. Л. Руденка) висвітлено інтеграцію екологічного складника в просторові плани громад на прикладі модельного регіону. Видання завершує трилогію, присвячену досвіду ландшафтного планування в Україні та долученню екологічних аспектів у територіальні плани регіонального та місцевого рівня. У публікації запропоновано методичні основи проведення таких робіт, процедури стратегічного екологічного оцінювання, а також результати впровадження методики на прикладі Степанецької громади Черкаської області [8].

У роботі «Методика інтеграції екологічної складової розвитку в просторове планування України (регіональний рівень)» (Л. Руденко, Є. Маруняк, Ю. Палеха, О. Голубцов, Ш. Хайланд та ін.; ред. Л. Руденко) автори пропонують методичні підходи до інтеграції екологічного складника на регіональному рівні. У дослідженні наголошено на важливості аналізу реального екологічного стану території, виявлення конфліктів природокористування та розроблення напрямів розвитку територій на принципах збалансованості економічного, соціального та екологічного складників.

Запропоновані підходи пройшли апробацію в модельному регіоні України та спираються на досвід Німеччини у сфері просторового планування [9].

У роботі Н. Максименко досліджено застосування ландшафтно-екологічного планування для прийняття управлінських рішень щодо надання екосистемних послуг. Запропоновано моделі, адаптовані до українських умов, де показники екосистемних послуг використовуються для оцінювання стану

довкілля та прогнозування його змін, а циклічність моделі підтверджує її життєздатність у ринкових умовах [10].

Законодавчі основи ландшафтного планування в Україні загалом визначені, але продовжують удосконалюватись. Їх детальний опис та аналіз є предметом статті та розглядатиметься нижче.

Мета й постановка завдання

Метою роботи є аналіз наявних нормативно-правових актів щодо ландшафтного планування та обґрунтування напрямів їх удосконалення для забезпечення сталого використання природних ресурсів територіальних громад

Виклад основного матеріалу

Будь-яка виробнича та проєктна діяльність спирається на нормативно-правову документацію, що встановлює правила, процедури та характеристики, які мають виконуватися в процесі роботи [14, 15]. У контексті комплексних планів термін «нормативно-правові акти» позначає офіційні документи, прийняті вповноваженими суб'єктами для встановлення, зміни чи скасування норм права та регулювання суспільних відносин.

Для забезпечення всебічного огляду практики розроблення ландшафтних планів було проведено порівняльний аналіз інформаційної бази, що стосується процесу створення таких планів (рис. 1). Насамперед оцінювалися закони та підзаконні акти, що регламентують цей процес [1, 11–13, 16, 21, 22], після чого для дослідження були долучені наукові розвідки [6, 7, 14, 15] та методичні публікації [13, 14]. Додатково проаналізовано відкриті приклади ландшафтних планів територіальних громад для виявлення практичних тенденцій та недоліків.

Рис. 1. Інформаційна база для розроблення ландшафтних планів

Нині розроблення комплексних і ландшафтних планів базується на положеннях Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI [1], ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» № 711-IX [11], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» № 926 [12] та Державних будівельних норм ДБН Б.1.1-14:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» [13] (див. рис. 1). Проте практична імплементація цих норм ускладнена певними невизначеностями, про що йтиметься далі.

В обох вищеназаних законах [1, 12], які є верхнім рівнем нормативної документації для просторового планування, питання щодо розроблення ландшафтних планів висвітлені обмежено. Зокрема в статті 16¹ чинного ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» вперше згадується термін «комплексний план просторового розвитку території територіальної громади». Окрім того, в п. 10 цієї статті зазначено, що проектні рішення комплексного плану мають містити відомості про «ландшафтне планування» [1].

У п. 8 перелічується вихідна інформація для розроблення комплексного плану без розділення її по окремих результатуючих документах проектних рішень. На нашу думку, з наведеного в тексті ЗУ переліку до ландшафтного планування можуть бути додані: об'єкти лісового фонду; території та об'єкти природно-заповідного фонду та інші території екомережі; об'єкти Смарагдової мережі; об'єкти водного фонду та водно-болотні угіддя; мінерально-сировинні ресурси; об'єкти природної та техногенної небезпеки, розташовані на території територіальної громади й суміжних адміністративно-територіальних утворень; природно-кліматичні умови; стан навколишнього природного середовища (земель, ґрунтів, водного та повітряного простору, інших компонентів довкілля); ризик виникнення на території надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру; стратегії, програми й плани у сфері охорони навколишнього природного середовища та сталого використання земель, ґрунтів, вод, лісів та інших природних ресурсів, формування екомережі; плани управління річковими басейнами; положення схем землеустрою тощо [1].

Незначно прояснює ситуацію і Закон України «Про внесення змін до деяких зако-

нодавчих актів України щодо планування використання земель» [11]. У документі немає згадок про ландшафтний план і лише в статті 16¹ вказується, що «Проектні рішення комплексного плану включають відомості про:... ландшафтне планування».

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» [16], а також чинні з 01 жовтня 2022 р. Державні будівельні норми (ДБН) «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» [13] значно розширюють понятійно-термінологічний апарат у сфері ландшафтного планування. Зокрема в розділі «Склад містобудівної документації на місцевому рівні» Порядку (п. 72) серед переліку обов'язкових графічних матеріалів комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади зазначено «ландшафтний план». У п. 67 вказується, що КП має містити тематичний розділ «Ландшафтне планування», яке «визначає стан компонентів довкілля і природоохоронних територій, особливості природокористування, відповідні конфлікти та ризики, а також цілі й заходи з розвитку та збереження компонентів довкілля».

Розділ «Ландшафтне планування» містить три тематичних підрозділи.

- «Перспективи використання природного потенціалу території» подає результати оцінювання природно-кліматичних умов для містобудівного освоєння території, ареалів, важливих для підтримки комфортного місцевого клімату та якості повітря, мінерально-сировинних ресурсів, ґрунтового покриву, зокрема ареалів поширення особливо цінних ґрунтів, та чинників втрати родючості ґрунтів, об'єктів лісового та водного фондів, ареалів цінних для збереження біорізноманіття та ландшафтного різноманіття, зокрема природоохоронних територій та об'єктів, чинників, що забезпечують сталий водний режим і досягнення якісного стану води, територій, що мають природоохоронну цінність, привабливість ландшафтів для туризму та рекреації тощо.

- «Усунення загроз та конфліктів природокористування» містить результати диференціації ландшафтів за пріоритетністю використання та охорони, а також пропозиції щодо зниження негативного впливу застосування природного потенціалу й освоєння території на стан природних і напівприродних ландшафтів, заходів з адаптації до зміни

клімату, збереження територій, що мають природоохоронну цінність, зокрема природоохоронних територій та об'єктів. Ідеться про визначення територій для заповідання, заліснення, ренатуралізації та відновлення торфовищ, водно-болотних, лучних, степових та інших цінних природних екосистем, виконання затверджених Кабінетом Міністрів України планів управління річковими басейнами та розвитку систем моніторингу, забезпечення сталого використання та відтворення природних ресурсів.

• «Формування екологічної мережі території» містить пропозиції щодо формування просторово пов'язаної мережі природних і напівприродних територій, призначених для забезпечення екологічної стійкості території, збереження ландшафтного й біорізноманіття, формування екологічно сприятливого середовища існування людини, розроблені відповідно до вимог ЗУ «Про екологічну мережу України».

У ДБН «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» деталізовано понятійний апарат. У документі є два пункти з назвою «Ландшафтне планування», які розрізняються за нумерацією та посиланням на різні частини документа.

Так, у п. 5.5 «Ландшафтне планування» ч. I «Комплексна оцінка території» зазначено, що ландшафтне планування містить два тематичних підрозділи: «Оцінка стану довкілля, природних умов та ресурсів» і «Загрози та конфлікти природокористування», які змістовно повністю повторюють відповідні підрозділи «Порядку розроблення...». Але в п. 5.5 не згадується підрозділ «Цілі та заходи з охорони довкілля та сталого природокористування».

Цей підрозділ з'являється в п. 5.15 «Ландшафтне планування» ч. III «Обґрунтування проєктних рішень». Наведена тут інформація тотожна викладеному в розділі «Ландшафтне планування» «Порядку розроблення оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» [13].

У п. 5.25.5 «Ландшафтний план» (ДБН «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні») подано перелік об'єктів, які мають бути відтворені на ландшафтному плані:

- природоохоронні території та об'єкти природно-заповідного фонду з відповідним зонуванням за режимами використання;
- об'єкти водного фонду;
- території лісогосподарського призначення;

– структурні елементи екомережі, зокрема ключові території, екологічні коридори, буферні та відновлювані території, а саме території для заповідання, заліснення, ренатуралізації та відновлення торфовищ, водно-болотних, лучних, степових та інших цінних природних екосистем перспективного відновлення, угіддя;

– території та об'єкти природно-заповідного фонду з відповідним зонуванням за режимами використання, а також території для перспективного заповідання – долучення до складу природно-заповідного фонду (за наявності);

– території для перспективного розширення екомережі (за наявності);

– території Смарагдової мережі (затверджені та перспективні, за наявності);

– об'єкти рекреаційної та туристичної інфраструктури (зокрема готелі, мотелі, агросадиби, території санаторно-курортних і рекреаційних закладів);

– туристичні зони, що відтворюють вид туризму залежно від особливостей місцевості;

– туристичні пункти й маршрути;

– об'єкти всесвітньої спадщини, їх території та буферні зони;

– об'єкти культурної спадщини, їх території та зони охорони пам'яток культурної спадщини;

– історичні ареали населених місць;

– історико-культурні заповідники;

– історико-культурні заповідні території;

– охоронювані археологічні території;

– музеї в межах території територіальної громади [13].

Оскільки ДБН «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» містить найбільш розширену інформацію про ландшафтне планування, зосередимось насамперед на тексті цього документа.

Аналіз демонструє деякі розбіжності між наведеними інформаційними блоками. Згідно з п. 5.25.5 на ландшафтному плані мають бути лише фактично зафіксовані об'єкти, що визначають окремі компоненти ландшафту, та природоохоронні території. Залишимо поза дужками останні пункти щодо туризму та об'єктів історико-культурної спадщини, оскільки вони не розглядаються в пункті «Ландшафтне планування».

1. Нагадаємо, що відповідно до опису цього розділу має бути надана інформація про оцінку стану довкілля, природних умов та ресурсів (п. 5.15.1), загрози та конфлікти природокористування (п. 5.15.2) і цілі та за-

ходи з охорони довкілля та сталого природокористування (п. 5.15.3). Більша частина результатів виконання поставлених завдань відсутня в переліку (п. 5.25.5).

Можливим запереченням може бути те, що в п. 5.25.5 надано перелік саме об'єктів, які мають бути відтворені на ландшафтному плані. Але в цьому разі згідно з тим самим пунктом об'єктами вважаються і «території», і «зони». А результатом опрацювання, наприклад п. 5.15.1 «Оцінювання стану довкілля, природних умов та ресурсів», зокрема, будуть саме зони (території, родовища) «мінерально-сировинних ресурсів». Аналогічно результатом аналізу пункту «Конфлікти природокористування» (п. 5.5.2) мають бути відповідні території (об'єкти), які також відсутні в переліку (п. 5.25.5). Таких прикладів можна навести ще чимало.

2. Не зовсім зрозумілим є повторення в тексті ДБН (п. 5.25.5) практично ідентичних пунктів про необхідність показу на ландшафтному плані «об'єктів природно-заповідного фонду».

3. Серед 18 типів об'єктів, що мають бути показані на ЛП, 7 визначають історико-культурну спадщину, 3 – об'єкти туризму та рекреації, 8 – об'єкти природно-заповідного фонду, елементи екомережі тощо. Це підтверджує факт неузгодженості між окремими розділами ДБН щодо ландшафтного планування.

Отже, можна зробити висновок, що перелік об'єктів ландшафтного плану (п. 5.25.5) далеко не повний. Цей факт, на нашу думку, може викликати певну неузгодженість дій в розробленні ландшафтного плану, непорозуміння між замовниками та виконавцями, а також може знизити ефективність ландшафтного плану як важливого складника просторового планування території громад.

2022 р. за результатами виконання пілотного Проєкту USAID «Впровадження вимог Закону України № 711-IX від 17.06.20 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель”» [11] у процесі розроблення комплексних планів Роганської та Пісочинської територіальних громад Харківського району Харківської області колектив фахівців розробив практичний посібник «Як розробити комплексний план громади: посібник для професіоналів» [17].

Це методичне видання спрямоване насамперед на розробників комплексних планів, зокрема сертифікованих архітекторів та землепорядників, а також на працівників орга-

нів місцевого самоврядування [16]. У межах цього видання особливу увагу приділено розділу 4.3.3 під назвою «Ландшафтне планування», що поділяється на три підрозділи відповідно до ДБН «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» (пп. 5.5.1–5.5.3) [13].

Підрозділ «Оцінка стану довкілля, природних умов та ресурсів» містить інформацію про: стан компонентів довкілля, зокрема кліматичних умов, інженерно-геологічних умов освоєння території, гідрометеорологічних явищ, родовищ корисних копалин, джерел підземних і поверхневих вод, ґрунтів, видів і біотопів, природоохоронних територій, територій оздоровчого та рекреаційного значення, результатів оцінювання ландшафтів за привабливістю для туризму й рекреації особливостей природокористування [17].

Зазначено, що в цьому підрозділі «слід демонструвати карти, які подають диференціацію компонентів довкілля й визначають ці компоненти за значенням для певних функцій та чутливістю до антропогенних і природно-антропогенних впливів».

Окремо необхідно виокремити такі складники цього підрозділу:

- особливості природокористування;
- кліматичні умови та гідрометеорологічні явища;
- поверхневі та підземні води;
- ґрунти;
- біотопи; види рослин і тварин;
- ландшафти;
- природоохоронні території;
- інженерно-геологічні умови освоєння території;
- родовища корисних копалин [17].

У підрозділі «Загрози та конфлікти природокористування» подано інформацію про «конфлікти й загрози природокористування, які пов'язані з негативним впливом на довкілля, забрудненням та деградацією компонентів довкілля».

У підрозділі «Цілі та заходи з охорони довкілля та сталого природокористування» наводяться відомості про «диференціацію (зонування) території за напрямками та пріоритетністю природоохоронних цілей охорони, збереження, розвитку або покращення стану компонентів довкілля, а також відповідні до таких цілей заходи, які необхідно впровадити для забезпечення досягнення визначених природоохоронних цілей, зокрема формування екологічної мережі та систем моніторингу».

На нашу думку, такий підхід значно більше підходить під поняття «ландшафтне плануван-

ня» порівняно з більш «архітектурно-історичним», прописаним у ДБН. Водночас посібник далекий від конкретних покрокових вказівок щодо розроблення ландшафтного плану. Це не дивно, зважаючи на складність завдання та різноманітність ландшафтів країни [17]. Наголосимо на ще одному важливому факті. Відповідно до п. 13 статті 16 Закону «Про регулювання містобудівної діяльності», «комплексний план підписують кваліфікованими електронними підписами відповідальні особи, які його розробили, – архітектор, який має відповідний кваліфікаційний сертифікат, і сертифікований інженер-землепорядник» [13, 17].

У нормативних актах відсутня згадка про професійні вимоги до розробників ландшафтних планів. Отже, виконавці, які не мають профільної географічної або екологічної освіти, можуть бути дезорієнтовані розбіжностями в тлумаченні теми в ДБН. У розробленні містобудівної документації та документації із землеустрою, які є обов'язковими складниками КП, спираються на усталену практику. Сучасне ландшафтне планування немає такого методичного обґрунтування та напрацьованого досвіду. Відповідно, у процесі створення ЛП це може викликати неповне розв'язання всіх завдань, визначених у розділі «Ландшафтне планування».

Проаналізуємо результати впровадження зазначених нормативно-правових актів, зокрема у частині готових ландшафтних планів.

Нині у відкритому доступі надано обмежену кількість повністю завершених комплексних планів, а відповідно, і готових ЛП. Усі матеріали комплексного плану Роганської територіальної громади доступні для ознайомлення [18]. У наведеному вище посібнику для професіоналів запропоновано ландшафтний план Пісочинської територіальної громади [17]. Крім того, у вільному доступі перебуває комплексний план з усіма обов'язковими складниками Вінницької міської територіальної громади [19].

Варто зауважити, що ландшафтні плани Роганської та Пісочинської територіальних громад розробляв один колектив фахівців, через що ці документи мають подібну структуру. Крім загального ландшафтного плану, комплексний план Роганської територіальної громади містить окремі тематичні складники ландшафтного планування, зокрема карту «Поверхневі й підземні води» (рис. 2), що супроводжується детальним описом компонента.

Окрім стандартних блоків, перелічених у вищезгаданій нормативній документації, у розділі П.4.1.9 «Родовища корисних копалин» наведені дуже цікаві матеріали щодо джерел альтернативної енергетики (вітрової та сонячної). На нашу думку, це дуже важлива інформація, у якій зараз дуже зацікавлені мешканці ТГ. Адже вона може бути ефективно використана для залучення відповідних інвестицій.

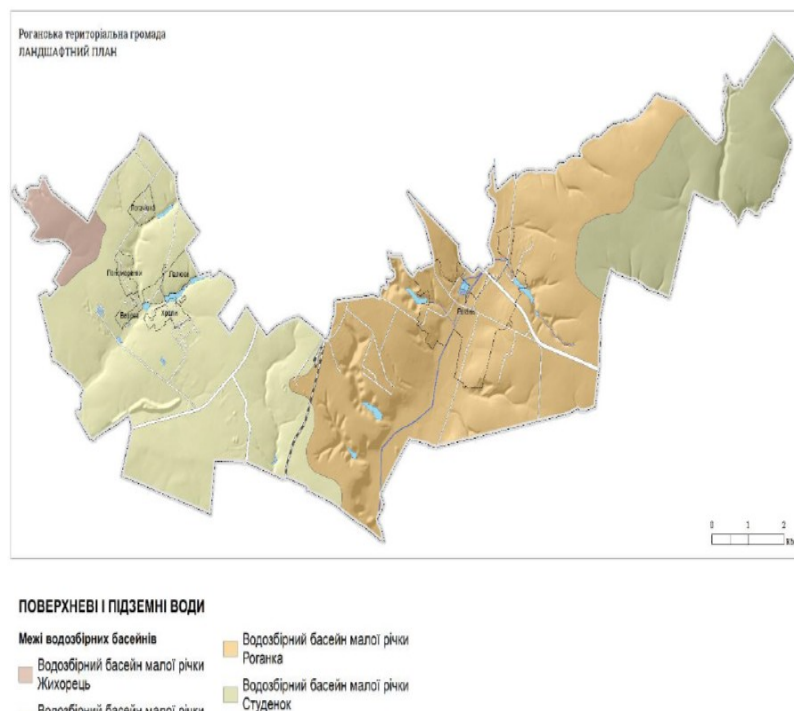

Рис. 2. Ландшафтний план Роганської ТГ. Поверхневі й підземні води

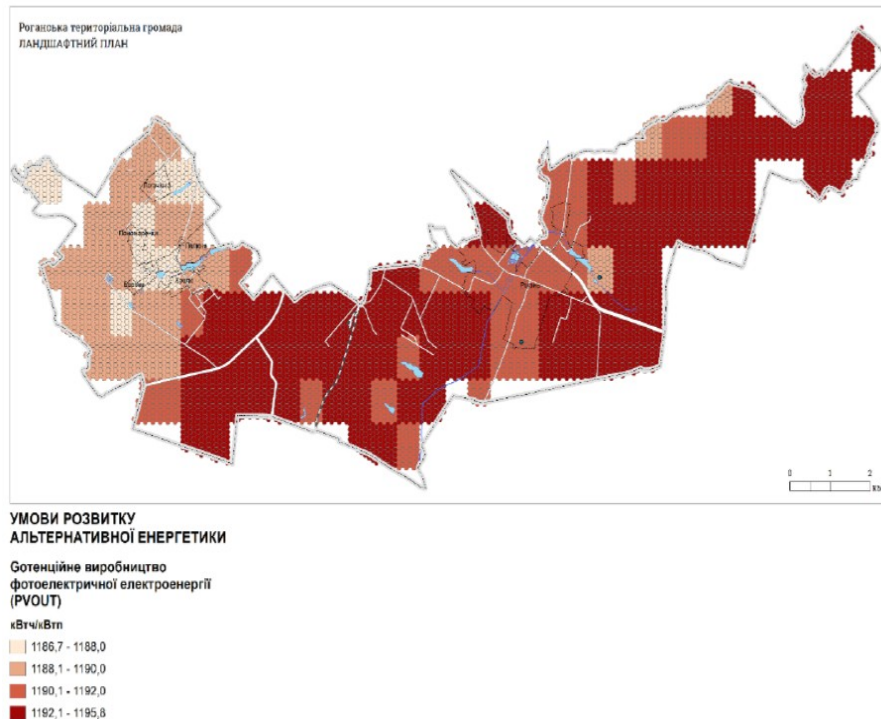

Рис. 3. Ландшафтний план Роганської ТГ. Умови розвитку альтернативної енергетики

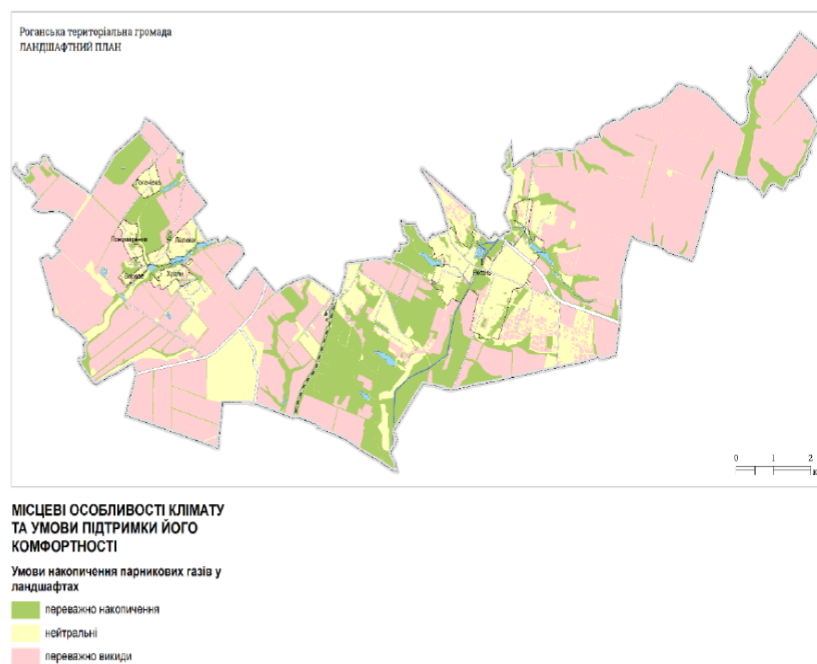

Рис. 4. Ландшафтний план Роганської ТГ. Місцеві особливості клімату

Іншим прикладом нестандартних просторових матеріалів є карта, що відбиває умови накопичення парникових газів. Карта побудована за методологією Міжурядової групи з питань зміни клімату (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) [20], що рекомендована Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та репрезентує щорічні викиди парникових газів залежно від видів використання території (рис. 4) [21].

Ландшафтно-планувальна документація Вінницької ТГ містить безпосередньо кресленик «Ландшафтний план» та чотири окремих карти, що визначають результати ландшафтного планування території. Картографічні матеріали об'єднані під загальною назвою «Ландшафтний план. Інтегральна концепція природоохоронних цілей і заходів» і поділяються на:

- 1) конфлікти та загрози природокористування;
- 2) покращення та розвиток території;
- 3) заходи з охорони довкілля;
- 4) збереження та охорона території.

За структурою додаткової інформації (яка не прописана чітко в нормативних документах) вони відрізняються від ландшафтних планів Роганської (РТГ) і Пісочинської територіальних громад (ПТГ).

Зокрема дуже цікавим і важливим є інформаційний блок щодо збереження сільськогосподарських територій. На основі геоінформаційного аналізу рельєфу запропоновано виокремити еколого-технологічні групи (ЕТГ) земель (рис. 5).

Отже, йдеться про визначення контурно-меліоративної системи землеробства, що, безсумнівно, є дуже ефективним заходом захисту та раціонального використання ґрунтів. На жаль, у тексті, що супроводжує ландшафтний план, про це не згадується.

Іншим цікавим результатом ГІС-аналізу є позначення на карті «Конфлікти та загрози природокористування» територій з крутістю понад 5 градусів. Як відомо, законом заборонено розорювання схилів крутизною більше ніж 7 градусів [22], але чимало фахівців вважають, що цього недостатньо для припинення прогресуючої деградації ґрунтів та пропонують обмежити розорювання схилів з ухилом менше ніж 5 градусів.

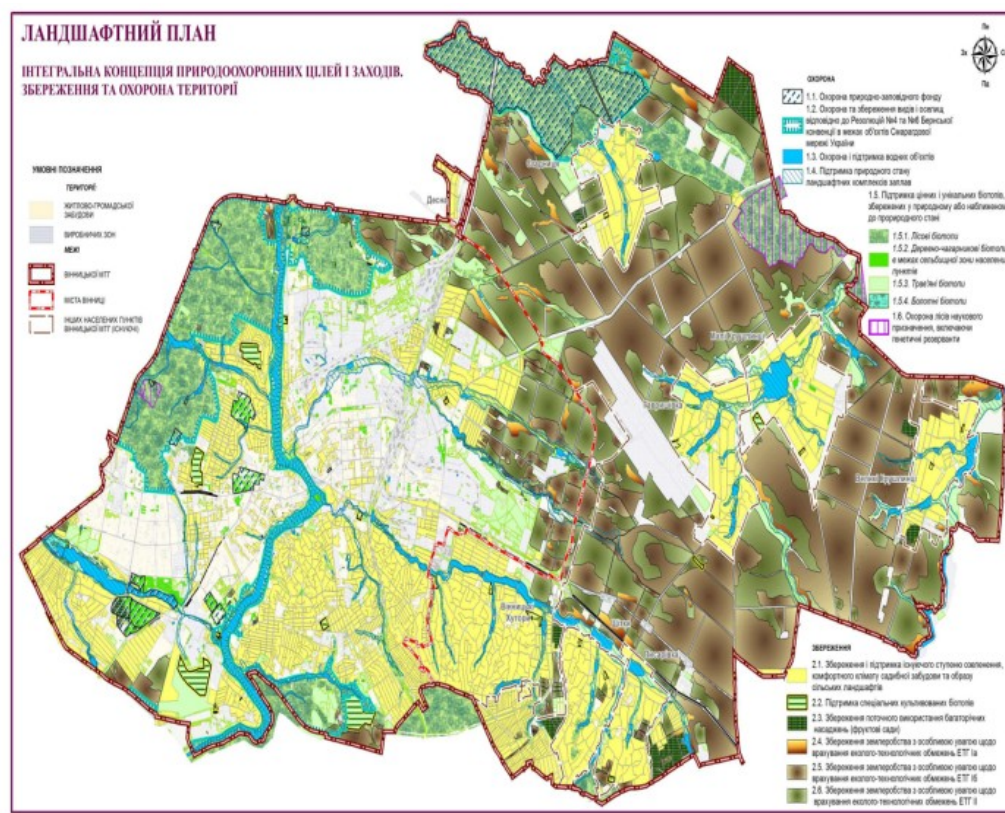

Рис. 5. Ландшафтний план Вінницької ТГ

Загалом аналіз відкритих ландшафтних планів демонструє різні підходи, які застосовують виконавці. Це ще раз наголошує на необхідності детального опрацювання методичних питань розроблення ЛП. Дуже часто замовники (представники громад) не знають потенціалу своєї території, можливості ГІС-методів аналізу, моделювання та прогнозування, а відповідно, не можуть визначитись з однозначною постановкою завдання. Наявність більш чіткої методології дасть змогу пропонувати замовникам перелік можливих

«продуктів», які можуть бути отримані внаслідок просторового аналізу природних ресурсів та екологічної ситуації загалом.

Зазначимо ще один дуже важливий, на наш погляд, аспект. Понад половина території України використовується в сільському господарстві. Відповідно, переважна частина громад має аграрну орієнтацію, тобто одним із найважливіших її ресурсів є сільськогосподарські землі, виробничою основою є ґрунти території. Питанню стану ґрунтів країни присвячено чимало наукових досліджень,

основним висновком яких є дуже невтішний факт – ґрунти мають високий рівень деградації та, на жаль, негативні процеси лише посилюються.

Отже, для громад питання збереження, раціонального використання та покращення якості ґрунтового покриву є одним з основних. Інакше громади просто втратять цей ресурс, адже сучасні дослідження швидкості відновлення ґрунту дають підстави вважати їх невідновлюваними, на відміну від водних або лісових ресурсів.

Вважаємо, що в ландшафтному проектуванні має бути приділена особлива увага питанням аналізу стану й подальшого моніторингу ґрунтового покриву громад.

Висновки

Ландшафтне планування є ключовим компонентом комплексних планів просторового розвитку територіальних громад в Україні, спрямованим на раціональне використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки. Хоча нормативно-правова база для ландшафтного планування достатньо розроблена, існує низка недоліків, зокрема нечіткість вимог до розроблення ландшафтних планів, що може ускладнювати їх ефективну реалізацію. Аналіз наявних ландшафтних планів демонструє різноманітність підходів у розробленні, що демонструє необхідність створення деталізованих методичних рекомендацій для виконавців.

З огляду на важливість питання вважаємо доцільним конкретизувати в нормативно-правових актах вимоги до професійних компетенцій розробників ландшафтних планів. Зокрема до команди розробників доцільно долучати фахівців з базовою географічною або екологічною освітою.

Аграрна орієнтація багатьох територіальних громад потребує пріоритетної уваги до питань збереження та відновлення ґрунтів, що є основою сільськогосподарської діяльності.

Надалі необхідно працювати над удосконаленням нормативної бази, зокрема щодо деталізації вимог до ландшафтного планування, а також розробляти навчальні програми й курси для підвищення кваліфікації фахівців у цій сфері.

Література

1. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лют. 2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17> Text (дата звернення: 09.06.2025).
2. Does landscape play a role in strategic spatial planning of European urban regions? URL: https://www.researchgate.net/publication/337338156_Does_landscape_play_a_role_in_strategic_spatial_planning_of_European_urban_regions (дата звернення: 20.03.2025).
3. Place branding as an instrument in strategic spatial planning: insights from urban regions in Western Europe and North America. URL: https://www.researchgate.net/publication/350722807_Book_chapter_Chapter_15_Place_branding_as_an_instrument_in_strategic_spatial_planning_insights_from_urban_regions_in_Western_Europe_and_North_America (дата звернення: 20.03.2025).
4. U.S. Environmental Protection Agency (EPA). Synthesis of Land Use and Environmental Planning Literature. URL: https://www.epa.gov/sites/default/files/2016-09/documents/fy13productnheerl4121land_use_synthesis.pdf (дата звернення: 20.05.2025).
5. Council of Europe. European Landscape Convention. 1976. URL: <https://www.coe.int/en/web/landscape> (дата звернення: 20.03.2025).
6. Голубцов О. Г. Ландшафтне планування: основні положення та досвід реалізації в Україні. *Український географічний журнал*. 2021. № 1. С. 63–72. DOI: 10.15407/ugz2021.01.063.
7. Руденко Л. Г., Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Лісовський С. А., Чехній В. М., Фаріон Ю. М., Хайланд Ш., Май А. Ландшафтне планування в Україні / під ред. акад. Л. Г. Руденка. Київ: Реферат, 2014. 144 с.
8. Айлікова Г. В., Голубцов О. Г., Криштоп Т. В., Лісовський С. А., Маруняк Є. О., Палеха Ю. М., Руденко Л. Г., Фаріон Ю. М., Чехній В. М., Чижевська Л. О., Май А., Хайланд Ш., Якобі К. Інтеграція екологічної складової в просторові плани громад (методичні настанови) / за ред. акад. Л. Г. Руденка. Київ: Реферат, 2020. 168 с.
9. Руденко Л. Г., Маруняк Є. О., Палеха Ю. М., Голубцов О. Г., Хайланд Ш. та ін. Методика інтеграції екологічної складової розвитку у просторове планування України (регіональний рівень) / за ред. Л. Г. Руденка. 2-е вид. Київ: Реферат, 2016. 80 с.
10. Максименко Н. В. Ландшафтно-екологічне планування як підґрунтя управлінських рішень про надання екосистемних послуг. *Вісник Харків. нац. ун-ту. Серія «Географія»*. 2017. № 1–2(27). С. 23–30. URL: <https://periodicals.karazin.ua/geoeo/article/view/8192/7666> (дата звернення: 20.02.2025).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України від 17 черв. 2020 р. № 711-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text> (дата звернення: 02.02.2024).
12. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження місто-

- будівної документації: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 верес. 2021 р. № 926. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-p#Text> (дата звернення: 02.02.2024).
13. Мінрегіон України. ДБН Б.1.1-14:2021. Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні / Мінрегіон України. Київ, 2022. 40 с. URL: https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2022/08/dbn-b.1.1-14_2021.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
 14. Топольник В. Г., Котляр М. А. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю: навч. посіб. Львів: Магнолія-2006, 2009. 212 с.
 15. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство: навч. посіб. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Ліра-К, 2009. 434 с.
 16. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації: постанова Кабінету Міністрів України від 01 верес. 2021 р. № 926. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/926-2021-%D0%BF> (дата звернення: 20.05.2025).
 17. Як розробити комплексний план громади: посібник для громад. Київ, 2022. 88 с. URL: <https://desnyanska-gromada.gov.ua/rozrobka-kompleksnih-planiv-posibnik-dlya-gromad-10-28-10-09-11-2023/> (дата звернення: 03.10.2024).
 18. Матеріали комплексного плану просторового розвитку території Роганської територіальної громади. URL: https://roganska-gromada.gov.ua/kompl-eksnij-plan-prostorovogo-rozvitku-teritorii-roganskoi-teritorialnoi-gromadi-harkivskogo-rajonu-harkivskoi-oblasti-16-32-59-17-07-2024/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.03.2025).
 19. Комплексний план просторового розвитку Вінницької міської територіальної громади (2024). Інформація з новинного порталу «20 хвилин». URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/yakoyu-bude-vinnitsya-u-2041-rotsi-naseleennya-zroste-do-ponad-400-tisy-11934422.html> (дата звернення: 20.05.2025).
 20. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). 2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories. URL: <https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/> (дата звернення: 20.02.2025).
 21. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Загальні методичні рекомендації щодо оцінки впливу на довкілля. 2020. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/FN067952> (дата звернення: 20.02.2025).
 22. Про охорону земель: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
 - of Ukraine No. 3038-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
 2. Hersperger, A. M., Oliveira, E., & Dühr, S. (2019). Does landscape play a role in strategic spatial planning of European urban regions? *Land Use Policy*, 94, 104–112. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104112>
 3. Oliveira, E., & Hersperger, A. M. (2021). Place branding as an instrument in strategic spatial planning: Insights from urban regions in Western Europe and North America. In *Handbook on Planning and Power* (pp. 267–282). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839107375>
 4. U.S. Environmental Protection Agency. (2016). Synthesis of land use and environmental planning literature. https://www.epa.gov/sites/default/files/2016-09/documents/fy13productnheerl4121land_use_synthesis.pdf
 5. Council of Europe. (2000). European Landscape Convention. <https://www.coe.int/en/web/landscape>
 6. Holubtsov, O. H. (2021). Landscape planning: Basic principles and implementation experience in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*, (1), 63–72. <https://doi.org/10.15407/ugz2021.01.063>
 7. Rudenko, L. H., Marunyak, Y. O., Holubtsov, O. H., Lisovskyi, S. A., Chekhniy, V. M., Farion, Y. M., Hyland, Sh., & Mai, A. (2014). Landscape planning in Ukraine (Ed. acad. L. H. Rudenko). Kyiv: Referat. ISBN 978–966–8058–58–5.
 8. Ailykova, H. V., Holubtsov, O. H., Kryshpov, T. V., Lisovskyi, S. A., Marunyak, Y. O., Palekha, Y. M., Rudenko, L. H., Farion, Y. M., Chekhniy, V. M., Chyzhevska, L. O., Mai, A., Hyland, Sh., & Jakobi, K. (2020). Integration of ecological component into spatial plans of communities (methodical guidelines) (Ed. acad. L. H. Rudenko). Kyiv: Referat.
 9. Rudenko, L. H., Marunyak, Y. O., Palekha, Y. M., Holubtsov, O. H., Hyland, Sh., et al. (2016). Methodology of integration of ecological component into spatial planning of Ukraine (regional level) (2nd ed.; Ed. L. H. Rudenko). Kyiv: Referat. 80 p.
 10. Maksymenko, N. V. (2017). Landscape-ecological planning as a basis for management decisions on the provision of ecosystem services. *Bulletin of Kharkiv National University. Series "Geography"*, 1–2(27), 23–30. https://journals.urau.ua/ludina_dov/article/view/109771/104811
 11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020, June 17). On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding land use planning: Law of Ukraine No. 711-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>
 12. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021, September 1). On approval of the procedure for developing, updating, amending, and approving urban planning documentation: Resolution No. 926. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-p#Text>
 13. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine. (2022). DBN B.1.1-14:2021.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011, February 17). On regulation of urban planning activities: Law

- Composition and content of urban planning documentation at the local level. https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2022/08/dbn-b.1.1-14_2021.pdf
14. Topolnyk, V. H., & Kotliar, M. A. (2009). Metrology, standardization, certification, and quality management: A textbook. Lviv: Magnolia-2006.
 15. Paleha, Yu. I., & Lemish, N. O. (2009). General document science: A textbook (2nd ed., revised and supplemented). Kyiv: Lira-K.
 16. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021, September 1). On approval of the procedure for developing, updating, amending, and approving urban planning documentation: Resolution No. 926. <https://zakon.rada.gov.ua/go/926-2021-п>
 17. Desnyanska Territorial Community. (2022). How to develop a comprehensive community plan: A guide for communities. <https://desnyanska-gromada.gov.ua/rozrobka-kompleksnih-planiv-posibnik-dlya-gromad-10-28-10-09-11-2023/>
 18. Rohanska Territorial Community. (2024). Materials of the comprehensive spatial development plan of the Rohanska territorial community. <https://roganska-gromada.gov.ua/kompleksnij-plan-prostorovogo-rozvitku-teritorii-roganskoi-teritorialnoi-gromadi-harkivskogo-rajonu-harkivskoi-oblasti-16-32-59-17-07-2024/>
 19. 20 Minutes News Portal. (2024). Comprehensive spatial development plan of Vinnytsia city territorial community. <https://vn.20minut.ua/Podii/yakoyu-bude-vinnitsya-u-2041-rotsi-naselennya-zroste-do-ponad-400-tisy-11934422.html>
 20. Intergovernmental Panel on Climate Change. (2006). 2006 IPCC guidelines for national greenhouse gas inventories. <https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/>
 21. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. (2020). General methodological recommendations for environmental impact assessment. <https://ips.ligazakon.net/document/view/FN067952>
 22. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003, June 19). On land protection: Law of Ukraine No. 962-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

Ачасов Андрій Борисович, д. с.-г. н., проф. каф. екології та менеджменту довкілля, achasov@karazin.ua, +380 68 607 61 94;

Карпов Віталій Гнатович, доц. кафедри екології та менеджменту довкілля, karpov@karazin.ua, +380 67 168 46 69;

Кот Анна Григорівна, ст. викл. кафедри екології та менеджменту довкілля, anna.kot@karazin.ua, +380984221318

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна.

On the Issue of Landscape Planning at the Local Level

Problem. Effective spatial development of territorial communities requires integration of ecological and landscape planning into urban planning documentation. However, current Ukrainian legislation provides limited regulation of landscape planning as part of comprehensive spatial development plans, which complicates environmental protection and sustainable land use. **Goal.** The goal of this study is to analyze the normative and legal framework governing the development of landscape plans within comprehensive spatial development plans for territorial communities in Ukraine, identifying gaps and inconsistencies. **Methodology.** The research is based on a comprehensive analysis of Ukrainian legislation, including laws, government resolutions, and state building norms related to spatial planning and landscape regulation. Comparative legal analysis and document content analysis methods were used. **Results.** It was found that key regulatory acts, such as the Law on Regulation of Urban Development (2011) and the 2020 amendments on land use planning, provide a general framework but insufficient detail on landscape planning. The Cabinet of Ministers Resolution No. 926 (2021) and State Building Norms DBN B.1.1-14:2021 define the structure and requirements for landscape planning more clearly. Some discrepancies remain between required content and actual objects reflected on landscape plans. **Originality.** This study highlights the insufficient integration of landscape planning in urban development legislation and suggests the need for more precise normative regulation to ensure environmental and landscape protection within territorial community planning. **Practical value.** The results can inform legislative improvements and help planners better integrate landscape considerations into spatial development plans, promoting sustainable and balanced land use in Ukrainian territorial communities. **Key words:** landscape planning, spatial development, territorial community, urban planning legislation, environmental protection.

Achasov Andriy, Dr. Sc. (Agr.), Prof., Dept. of Ecology and Environmental Management, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5009-7184>, achasov@karazin.ua;

Karpov Vitaliy, Assoc. Prof., Dept. of Ecology and Environmental Management, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9905-0277>, karpov@karazin.ua;

Kot Anna, Sen. Lect., Dept. of Ecology and Environmental Management, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4700-2620>, anna.kot@karazin.ua

V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine.